

บทที่ ๕

สรุป และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนตามแนวของพระพุทธศาสนา ประการที่ ๒ เพื่อศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนตามแนวขององค์การสวัสดิการสังคม ประการที่ ๓ เพื่อศึกษาความเป็นมา หลักการ ลักษณะ และกระบวนการของการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการและการรับสวัสดิการของวัดพระธาตุช่อแฮ และได้กลุ่มตัวอย่างมาโดยการสุ่มแบบเจาะจง ประกอบด้วย ๖ กลุ่ม คือ ๑) พระภิกษุ สามเณร จำนวน ๑๑ รูป ๒) เจ้าหน้าที่วัดพระธาตุช่อแฮ จำนวน ๓ คน ๓) คณะกรรมการวัดพระธาตุช่อแฮ จำนวน ๔ คน ๔) ร้านค้าชุมชน จำนวน ๓ คน ๕) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลช่อแฮ และตำบลป่าแดง ๒ หมู่บ้าน จำนวน ๑ คน และ ๖) องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดพระธาตุช่อแฮ จำนวน ๑๒ คน รวมจำนวนทั้งหมด ๔๐ รูป/คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบฟอร์มบรรณิกรณ์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ แบบสัมภาษณ์ และแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการศึกษา ผลของการศึกษามีดังนี้

๑. การจัดสวัสดิการในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาสรุปได้ ๔ ประเด็น ดังนี้

๑.๑ เป็นการจัดสวัสดิการที่ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน อาศัยหลักของคุณธรรม และจริยธรรมโดยเน้นประโยชน์ใน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ประโยชน์ส่วนตน ๒) ประโยชน์ส่วนรวมหรือเพื่อผู้อื่น และ ๓) ประโยชน์สูงสุด เพื่อบรรลุมรรค ผล และนิพพาน

๑.๒ หลักธรรมที่สัมพันธ์กับการจัดสวัสดิการชุมชน ได้แก่ ๑) ราชสังคหวัตถุ ๔ ๒) นาถกรณธรรม ๑๐ และ ๓) สังคหวัตถุ ๔

๑.๓ หลักการสงเคราะห์หัตถะ (ประโยชน์) มี ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ทัศนคติที่มีกัตถะ เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียง เป็นการสงเคราะห์ต่อปัจเจกบุคคล (๒) สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข เป็นการตอบสนองทางด้านสังคม เป็นการมุ่งสงเคราะห์เพื่อให้แก้ปัญหาสังคมโดยส่วนรวม และ (๓) ปรมาัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคง มีความสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจ วิธีนี้เป็น การดับทุกข์ทางใจ และดับปัญหาทางกายโดยสิ้นเชิง

๑.๔ หลักการสงเคราะห์ที่สัมพันธ์กับการจัดสวัสดิการชุมชนในพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ต้องคำนึงถึงหลักเหตุผลเป็นสำคัญ พระพุทธศาสนามองว่าสิ่งต่างๆ ดำเนินไปตามเหตุปัจจัย หรือดำเนินไปอย่างมีเหตุมีผล ๒) ต้องยึดหลักทางสายกลาง ซึ่งเป็นหลักของการแก้ไขปัญหทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญมาก ๓) ต้องยึดหลักพึ่งตนเอง การแก้ไขปัญหาก็เป็นเรื่องของเหตุผล มนุษย์จึงต้องเป็นผู้ที่ลงมือกระทำด้วยตนเอง ๔) ต้องเป็นไปอย่างสมดุล เป็นการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจไปพร้อมๆ กัน ๕) ต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามความเหมาะสม ยึดหลักทางสายกลาง ต้องทำหรือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ๖) ต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหลักของชีวิต คือ การดับทุกข์หรือปัญหาได้ และ ๗) ต้องไม่ก่อทุกข์ให้กับทั้งของตนเอง และผู้อื่น

๒. การจัดสวัสดิการชุมชนขององค์การสวัสดิการสังคม มีผลการศึกษาที่แบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น โดยสรุปได้ ดังนี้

๒.๑ ความหมายของการจัดสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน หมายถึง การจัดบริการในรูปแบบใดก็ตามที่ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีความมั่นคง มีความปลอดภัย เป็นการมองแบบองค์รวมในการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ของคน สิ่งมีชีวิตอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน

๒.๒ ลักษณะและรูปแบบของการจัดสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน ผลการศึกษาได้จำแนกลักษณะของสวัสดิการชุมชนออกเป็น ๕ ลักษณะ คือ ๑) การเตรียมเครือข่าย และให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Support) ๒) ตอบสนองต่อปัญหา และความต้องการของชุมชน ๓) มีเอกลักษณ์ของชุมชนเอง ๔) เกิดจากการตรวจสอบเพื่อรับรู้ปัญหา และร่วมกันแก้ไขปัญหาวิกฤติของสมาชิกในชุมชน ๕) สังคมประชาธิปไตย และเปิดโอกาสในการรับใช้สวัสดิการสังคมส่วนรวม จากการกำหนดบทบาทของคนในชุมชนเอง ๖) เกิดวิธีการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชน ๗) สร้างผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และมีความสามารถจากกระบวนการของชุมชน ๘) สร้างเครือข่ายชุมชน และ ๙) เกิดการปรับตัว (Mobilization) ได้ทันกับสถานการณ์ทั้งภายใน และภายนอก

ชุมชน และรูปแบบของการจัดสวัสดิการชุมชน มีการแบ่งโดยใช้ฐานในการจัดสวัสดิการเป็นหลัก โดยแบ่งออกเป็น ๗ รูปแบบ ดังนี้ ๑) จัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงินชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินชุมชน ๒) จัดสวัสดิการจากฐานการผลิต/ธุรกิจชุมชน ๓) จัดสวัสดิการจากฐานทรัพยากรธรรมชาติ / สิ่งแวดล้อม ๔) จัดสวัสดิการจากฐานอุดมการณ์ / ศาสนา คำสอน และสถาบันทางศาสนา ๕) จัดสวัสดิการจากฐานชุมชนเมือง ๖) จัดสวัสดิการจากฐานผู้สูงอายุ และ ๗) จัดสวัสดิการจากฐานผู้นำชุมชน และหน่วยงานต่างๆ

๒.๓ แนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน สรุปได้ว่า การจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน เป็นแนวคิดหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมที่จะวางรากฐานในการพัฒนาสังคม และชุมชนให้เกิดมีความเข้มแข็ง มีการจัดการอย่างมีระบบ เกิดการจัดการที่ดีในทุกๆ ระดับ โดยการให้ชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของความมั่นคงของมนุษย์ ทูทางสังคม และทุนทางชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน ก่อให้เกิดมีแนวคิดพื้นฐานจากการออมทรัพย์ การผลิต ความเชื่อทางด้านจิตวิญญาณ ฐานทรัพยากร และฐานการพัฒนา

สวัสดิการชุมชน เป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงของชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถดำรง ยืนหยัดเป็นตัวของตัวเอง ลดการพึ่งพาภายนอก นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนในมิติอื่นๆ โดยสรุป คือ แนวคิด แนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนได้มีการริเริ่ม คิดค้นรูปแบบต่างๆ อย่างหลากหลาย เป็น “สวัสดิการ” ในความหมายที่กว้างขวางครอบคลุมถึงการดำรงชีวิตของคนตั้งแต่เกิดจนถึงตาย

๒.๔ หลักการในการจัดสวัสดิการชุมชน สรุปได้ว่า ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๗ ประการ คือ ๑) ทำจากสิ่งที่เป็นจริง สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่ ๒) เริ่มจากเล็กไปใหญ่ ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ๓) เงินเป็นเพียงเครื่องมือ ไม่ใช่เป้าหมาย ๔) ระบบสวัสดิการที่ดี ต้องช่วยเหลือแบบไม่ก่อให้เกิด การแบ่งแยกในชุมชน ๕) เป็นองค์กรรวมที่ทำให้ทุกอย่างสามารถที่จะเชื่อมโยงเข้าหากันได้ กิจกรรมทุกอย่างสามารถก่อให้เกิดสวัสดิการได้ทุกเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนถึงตายกับคนทุกเพศ ทุกวัย ๖) ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับเสมอ จึงมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และมีศักดิ์ศรี และ ๗) ต้องทำด้วยความรัก และมีความอดทน

๒.๕ กระบวนการ และขั้นตอนของการจัดสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า แบ่งได้เป็น ๘ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) จุดประกายความคิด ๒) ค้นหาศักยภาพและทุนในท้องถิ่น ๓) ขยายแกนนำให้ครอบคลุมพื้นที่ปฏิบัติการ ๔) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานใน

ท้องถิ่น ๕) การตั้งกองทุนสวัสดิการชาวบ้าน ๖) การบริหารกองทุน ๗) การติดตามประเมินผล และ ๘) การขยายผล

๒.๖ ตัวอย่างของการจัดสวัสดิการชุมชนในประเทศไทย การศึกษาพบตัวอย่างที่สำคัญ ได้แก่ การจัดสวัสดิการชุมชนของวัดไผ่ล้อม ตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดตราด การจัดสวัสดิการของมูลนิธิวัดสวนแก้ว ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี การจัดสวัสดิการของ“กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จันทบุรี”โดยพระครูสังฆรักษ์มนัส ขนฺติธมฺโม

๓. การจัดสวัสดิการของวัดพระธาตุห่อแอส มีผลการศึกษาที่แบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น โดยสรุปได้ ดังนี้

๓.๑) ความเป็นมาของการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุห่อแอส เกิดขึ้นครั้งแรกจากการมีเหตุการณ์อุทกภัยครั้งร้ายแรง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ไม่ปรากฏหลักฐาน ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน และอพยพมาอาศัยอยู่ในพื้นที่ของวัดพระธาตุห่อแอส และทางวัดให้ประชาชนมีสิทธิ์อยู่อาศัยโดยไม่มีสิทธิ์นำที่ดินไปทำธุรกรรมใดๆ และต้องเป็นศรัทธาของวัดพระธาตุห่อแอสด้วย และเสียค่าเช่าเป็นเงิน ๑๐ บาทต่อปี ปัจจุบันไม่ได้เก็บค่าเช่าแล้ว และยังมีการต่อสัญญาทุกๆ ๓ ปี นับเป็นสวัสดิการชุมชนที่มีขึ้นเป็นครั้งแรกของวัดพระธาตุห่อแอส ต่อมาทางวัดได้มีการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ขึ้นอย่างหลากหลายซึ่งจะสรุปเป็นประเด็นๆ ต่อไป

๓.๒) หลักการและแนวคิดในการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุห่อแอส การศึกษาพบว่า การจัดสวัสดิการของวัดพระธาตุห่อแอสยึดหลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก คือ หลักการที่ประยุกต์มาจากนโยบาย “๕ ข้อ ๕ มงคล” ซึ่งเป็นนโยบายหลักในการพัฒนา และการบริหารจัดการวัดพระธาตุห่อแอสให้มีความเจริญรุ่งเรือง และประการที่ ๒ คือหลัก การกระจายสวัสดิการ และรายได้ต่างๆ ของวัดไปยังชุมชน เพื่อให้เกิดการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน เนื่องจากวัดพระธาตุห่อแอสจะสามารถดำรงอยู่ได้ก็เพราะชุมชน สังคม ดังนั้นทางวัดจึงยึดหลักการคืนสวัสดิการที่ฝึกกลับสู่สังคม

๓.๓ ลักษณะของการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุห่อแอส แบ่งได้เป็น ๘ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้ ๒) ด้านการส่งเสริมการศึกษา ๓) ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ๔) ด้านการดูแลสุขภาพ ๕) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ๖) ด้านการมีส่วนร่วม ๗) ด้านการพัฒนาจิตใจ และ ๘) ด้านความพึงพอใจ

๓.๔ กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุห่อแอส การศึกษาพบว่า กระบวนการดำเนินงานจัดสวัสดิการของวัด สามารถเทียบเคียงได้กับระบบ PDCA^๑ โดย

^๑ บรรจง จันทมาส, ระบบบริหารคุณภาพ ISO 9000 : 2000, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ส.ส.ท, ๒๕๔๔), หน้า ๘๗.

ประกอบด้วย หลักการ ๔ อย่าง ได้แก่ ๑) P : Plan หมายถึง การวางแผนงาน ๒) D : Do หมายถึง การปฏิบัติตามแผน ๓) C : Check หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน และ ๔) A : Action หมายถึง การปรับปรุงแก้ไข

ผลจากการศึกษาเกี่ยวกับ การจัดสวัสดิการในพระพุทธศาสนา การจัดสวัสดิการชุมชน ขององค์การสวัสดิการสังคม และการจัดสวัสดิการของวัดพระธาตุช่อแฮ ผู้ศึกษาได้นำเสนอการ อภิปรายผล โดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆรวม ๗ ประเด็น ดังนี้

๑. แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมทั้งในพระพุทธศาสนาการจัดสวัสดิการชุมชนของ องค์การสวัสดิการสังคม มีความสอดคล้องกันในเรื่องหลักการจัด ที่คำนึงถึงทำให้เกิดความ มั่นคงของมนุษย์เป็นสำคัญ และควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองเป็นเบื้องต้น นอกจากนั้น ควรเป็นไปอย่างสมดุล กล่าวคือ เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ และ จิตใจไปพร้อมๆกัน มุ่งไปสู่การแก้ปัญหาสังคมโดยส่วนรวมเพื่อให้สังคมมีความสุข

๒.การจัดสวัสดิการสังคมของวัดพระธาตุช่อแฮ เป็นการจัดที่ครอบคลุมในมิติต่างๆที่ทำ ให้อุทิศ และชุมชนมีโอกาสเอาใจใส่ทุกข์สุขของกันรอบข้างทุกระดับ ถือได้ว่าเป็นการจัดที่มี ความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมทั้งในพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวกับคำสอนของพระ พุทธองค์ในสังคาลสูตร ในเรื่องของทิส ๖^๒ คือ ๑) ปุริตมิตทิส ทิสเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา ๒) ทักขินทิส ทิสเบื้องขวา ได้แก่ ครู อาจารย์ ๓) ปัจฉิมทิส ทิสเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยา ๔) อุตตมิตทิส ทิสเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย ๕) เทญหิมิตทิส ทิสเบื้องล่าง ได้แก่ บ่าวไพร่(คนรับใช้ คนงาน) และ ๖) อูปริมิตทิส ทิสเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ ซึ่งในทิส ๖ นี้ พระองค์ได้ ทรงแสดงให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ ของแต่ละทิส ที่ได้มีความเกี่ยวเนื่อง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เมื่อบุคคลใดได้ประพฤติ ปฏิบัติตามโดยมิได้มีความขาดตกบกพร่อง ย่อมที่จะทำให้อุทิศที่ได้ อาศัยร่วมกันอยู่ในชุมชน สังคม ตลอดจนประเทศชาติ ได้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปรกติสุข

๓. การจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮมีความสอดคล้องกับแนวคิดของการ จัดสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน ในแง่ที่เป็นการจัดแบบองค์รวมที่ทำให้ทุกมิติสามารถเชื่อมโยงเข้า หากันได้ กิจกรรมทุกอย่างสามารถก่อให้เกิดสวัสดิการได้ทุกอย่าง ตั้งแต่เกิดจนตาย กับคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกกลุ่ม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

๔. การจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามา ทำงาน โดยการจัดอาสาสมัคร ต่อมาเมื่อถึงเวลาที่ ดี ที่เหมาะสมทางวัดก็ได้ให้คำตอบแทนเป็นราย เดือน ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการ ๑ ใน ๗ ข้อ ของการจัดสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน คือ การ

^๒ ที.ป.า. (ไทย) ๑๑/๒๔๔/๘๔.

ที่คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับเสมอ จึงมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และมีศักดิ์ศรี

๕. วัดพระธาตุช่อแฮได้มีการจัดสวัสดิการทางด้านการส่งเสริมอาชีพ และรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ทำให้ผู้รับสวัสดิการ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สมาชิกในครอบครัวได้อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นอย่างดี มีความสุข และใช้ชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของพันโท วีรพล แพทย์ประสิทธิ์^๓ ที่บอกว่า ได้มีหลักกรรมมัชฌิมาปฏิปทาที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นให้ประชาชนอยู่ได้โดยไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ประกอบสัมมาชีพ กินอยู่อย่างพอเพียง เอื้อเฟื้อแบ่งปัน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ทำให้ประชาชนมีความพร้อม เกิดความพอดี สามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา นำพาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปในอนาคต

๖. การจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮ มีความครอบคลุมมิติต่างๆถึง ๘ ด้าน คือ ๑) ด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้ ๒) ด้านการส่งเสริมการศึกษา ๓) ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ๔) ด้านการดูแลสุขภาพ ๕) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ๖) ด้านการมีส่วนร่วม ๗) ด้านการพัฒนาจิตใจ และ ๘) ด้านความพึงพอใจ ซึ่งทั้ง ๘ ด้านนั้นสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในสังคมของมนุษย์ ดังที่ วันทนี วาสิกะสิน^๔ ได้บอกไว้ว่า การจัดสวัสดิการชุมชนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคมอย่างแยกกันไม่ออก ที่ครอบคลุมถึงหมวดประชากร สาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ สังคม การมีงานทำ และการมีรายได้ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน สวัสดิการสังคมจึงมิได้หมายถึงเฉพาะคนยากจนเท่านั้น แต่จะรวมถึงคนที่ไม่ยากจน แต่มีปัญหาความเดือดร้อนด้วย ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการจัดสวัสดิการของวัดพระธาตุช่อแฮทำให้ประชาชนในเขตพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สุขภาพ จิตใจ

๗. การจัดสวัสดิการ ด้านการส่งเสริมสุขภาพของวัดพระธาตุช่อแฮ เช่น การจัดตั้ง กองทุนอาหาร การทำประกันสังคมฟรี การให้สิทธิลาไปดูแลครอบครัวโดยไม่หักค่าตอบแทน การให้สิทธิลาป่วยโดยได้รับค่าตอบแทน และการสงเคราะห์ศพเมื่อญาติพี่น้องเสียชีวิต เป็น

^๓ พันโทวีระพล แพทย์ประสิทธิ์, การรับรู้บทบาทของกองทัพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุบลราชธานี (๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^๔ วันทนี วาสิกะสินและคณะ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

ลักษณะการจัดสวัสดิการที่สอดคล้องกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน^๕ ที่ระบุไว้ว่า การจัดสวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของชุมชนในสังคม หมายความว่าความรวมถึงทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปแบบของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยเป็นผู้ให้อย่างมีคุณค่า และรับอย่างมีศักดิ์ศรี มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันฉันญาติมิตร ให้ความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน ดูแลเอาใจใส่กันและกัน

กล่าวโดยสรุป การจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุซ่อแฮ เป็นการจัดสวัสดิการที่เป็นไปตามวิธีการสังคมสงเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะเป็นการจัดที่เป็นไปตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์ ที่สอนให้บุคคลได้รู้จักกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นเป้าหมายหลักของชีวิต หรือเป็นไปตามหลักของอรรถ ๓^๖ ประกอบด้วย

๑. หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะ^๗ (ประโยชน์ปัจจุบัน) ที่ได้ทำให้ประชาชนในเขตพื้นที่ได้รู้จักกับการประกอบอาชีพที่ดี ที่สุจริต เป็นอาชีพที่ไม่เป็นการเบียดเบียนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักในการทำมาหากิน มีความขยันหมั่นเพียร เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วก็ให้รู้จักกับการรักษาทรัพย์ที่หามาด้วยความยากลำบากให้อยู่กับตนเองนานๆ มีการคบมิตรที่ดี เป็นมิตรแท้ เป็นมิตรที่ดี มิตรที่แนะนำประโยชน์ มีความจริงใจจริงจังต่อกัน

๒. หลักของสัมปรายิกัตถะ^๘ (ประโยชน์เบื้องหน้า) เป็นความสุขทางใจ อันเป็นธรรมที่ทำให้ประชาชนในเขตพื้นที่ได้มีความถึงพร้อมด้วยความศรัทธา, ศีล, ทานหรือการให้หรือการเสียสละทรัพย์ของตนเองเพื่อคนที่ด้อยกว่า หรือเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น และถึงพร้อมด้วยปัญญาทั้งปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณา(จินตามยปัญญา), ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟัง จากการศึกษาเล่าเรียน(สุตมยปัญญา) และปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนอบรม รวมถึงการลงมือปฏิบัติจริง(ภาวนามยปัญญา)

^๕ สถาบันพัฒนาชุมชน, โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แอ๊ป้าพรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^๖ พ.ร.บ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๓๓๓.

^๗ อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๕๕.

^๘ อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๕๒.

๓. ปรมัตถะ^๕ (ปัญญาสูงสุด) เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อเข้าถึงซึ่งพระนิพพาน เป็นสภาวะที่สิ้นกิเลส และการดับทุกข์ทั้งปวง เป็นสภาวะที่ปราศจากปัญหา เป็นภาวะที่เป็นสุขสูงสุด เพราะเป็นสภาวะที่ไร้ซึ่งกิเลส เป็นอิสรภาพที่สมบูรณ์ของมนุษย์

นอกจากนี้แล้ววัดพระธาตุช่อแฮยังได้ทำให้ประชาชนในเขตพื้นที่ และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ได้รู้จักกับการศึกษาอบรมทางกาย วาจา ใจ และปัญญา อย่างน้อยก็ให้รู้จักกับการรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์ เมื่อมีการรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วย่อมที่จะนำไปสู่การฝึกอบรมจิตใจของตนให้เกิดคุณธรรมที่สูงขึ้น จนนำไปสู่การพัฒนาปัญญาได้ในที่สุด โดยทางวัดได้มีการจัดอบรมพัฒนาจิต โดยการเจริญสมาธิภาวนาให้กับพระภิกษุ สามเณร ประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทำให้บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่ได้กล่าวมานั้น ได้เข้าถึงหลักของทางสายกลาง(มัชฌิมาปฏิปทา)^๖ ที่เป็นข้อปฏิบัติที่พอดี ที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ความเป็นอิสระ และถึงความดับทุกข์ได้ในที่สุด และเป็นการจัดที่เป็นไปตามหลักของเหตุผล คือ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมา ก็ทำการแก้ไขไปตามสาเหตุที่พบ เป็นการสงเคราะห์ให้ทุกคนต้องลงมือประพฤติ ปฏิบัติด้วยตนเอง แก้ไขปัญหาต่างๆแบบค่อยเป็นค่อยไป ตามความเหมาะสม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม อารมณ์ จิตใจ อย่างมีความสมดุล เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมเป็นอย่างดี และมีความสุข จนทำให้ประชาชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทางวัด ได้มีความพึงพอใจเป็นอย่างมากจากการจัดสวัสดิการของวัดพระธาตุช่อแฮ และ เป็นการจัดการที่เปิดกว้าง ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชน สังคม และหน่วยงานต่างๆทั้งของภาครัฐ และเอกชนเป็นอย่างมาก

ข้อจำกัดในการวิจัย

การเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพในครั้งนี้ ยังมีข้อจำกัดในด้านการติดต่อประสานงานในเรื่องของการไปปรับเปลี่ยนสัมภาษณ์ ทำให้การเดินทางไปปรับเปลี่ยนสัมภาษณ์ไม่ตรงตามที่ได้กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามข้อจำกัดดังกล่าวก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผลการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แต่อย่างใด

^๕ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๐.

^๖ วินย. (ไทย) ๔/๑๓/๑๘.

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๑. การศึกษาวิจัยการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮในครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคาดหวังของประชาชน ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรทุกภาคส่วน

๒. การศึกษาวิจัยการจัดสวัสดิการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮในครั้งต่อไป ควรที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดสวัสดิการชุมชนของวัดพระธาตุช่อแฮ นอกจากนั้นในด้านของการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือการพัฒนาจิตของประชาชน ชุมชน และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดพระธาตุช่อแฮ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงตนในชีวิตประจำวัน ควรที่จะได้รับการศึกษาวิจัยให้มากขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ในด้านการดำเนินชีวิต และมีความเป็นอยู่อย่างสันติสุข